

RAPPORT TILL LÄNSSTYRELSEN
Augusti 2017

ÖRNGRUPPENS VERKSAMHET 1978-2017

I samband med märkning av ungar fotograferas överflygande oroliga föräldrarfåglar. Här en hane X3520 född 1990 och därmed 27 år vid senaste (som vanligt lyckade) häckningen 2017 . Foto. Bosse Forsling

PROJEKT HAVSÖRN OCH GLOF:S ÖRNGRUPP

Härmed presenteras en ny årsrapport från GLOF:s örngrupp. Här redogörs för det regionala arbetet inom projekt Havsörn i Gävleborgs län fram till och med sommaren 2017. Den inledande allmänna texten om syftet med örngruppens verksamhet och beskrivning av arbetsformer är innehållsmässigt till stor del samma som presenterats av oss förra året.

ÖRNGRUPPENS HUVUDUPPGIFTER OCH KOPPLING TILL ANDRA ORGANISATIONER

Rapporten beskriver vinterutfodringen fram till vintern 2016-17 samt uppföljningar av häckningar fram till och med sommaren 2017. Med örngruppen avses GLOF:s havsörnsgrupp. Gruppen bildades formellt inom Gävleborgs Läns Ornitologiska Förening redan i mars 1978 och har allt sedan dess bedrivit verksamheten nära samordnad med Naturskyddsföreningens nyligen avslutade projekt Havsörn.

Häckningsstudier för **kungsörn** hanteras sedan flera år av en särskild egen organisation, nämligen; *Kungsörnsgruppen Gävleborg*. Havsörnsgruppen samarbetar formellt med **länsstyrelsen** bl.a. genom att GLOF hösten 2014 träffade en överenskommelse stödutfodring och övervakning av häckplatser för havsörn. Den innebär för gruppens vidkommande ett åtagande om en årlig totalinventering av havsörnarna i länet, genomförande av bokkontroller / ringmärkning av ungar samt aktiv vinterutfodring av örnarna. Gruppen skall även varje år lämna ett underlag till länsstyrelsens verksamhet med tillståndsgivning i form av geografiska data om kartrutor med förekomsten av havsörnsbon. För ovan beskrivna arbete erhåller örngruppen högst 20.000 kronor i årlig ersättning. Gruppen driver ett löpande nära samarbete med **Riksmuseums övervakning av havsörnspopulationen** när det gäller planering av bokkontroller samt avrapportering av häckningsresultat och ringmärkning, inklusive avläsning i fält av märkta örnar.

VERKSAMHETENS MÅL

Den primära arbetsuppgiften för länets örngrupp blev redan från början att arrangera en fungerande stödutfodring vintertid. Råvaruanskaffning och transport av föda till utfodringen har sålunda utgjort viktiga och arbetsmässigt tunga delar av gruppens arbete. Hittills har gruppen lagt ut ca 700 ton mat till örnarna. Utfodringen måste löpande anpassas så att den följer det av myndigheterna fastställda regelverket. För närvarande innebär det t.ex. att gruppen genom GLOF är registrerad som mottagare av trafikdödat vilt, oprocessat slakteriavfall och hela eller överblivna delar av vildfångad fisk. Aktuellt just nu är inhämta ett ställningstagande från Jordbruksverket om örngruppen kan få utnyttja vildfångad fisk efter hantering inom SLU's vetenskapliga undersökningar.

Vintermatningen sammanhänger på flera sätt med häckningsstudierna bl a genom en strävan att verkligen nå just de kända häckande paren med stödutfodringen. Från observationskojor nära utfodringsplatserna kan man också fastslå ringmärkningsstatus och den vägen identifiera de i närområdet häckande individerna.

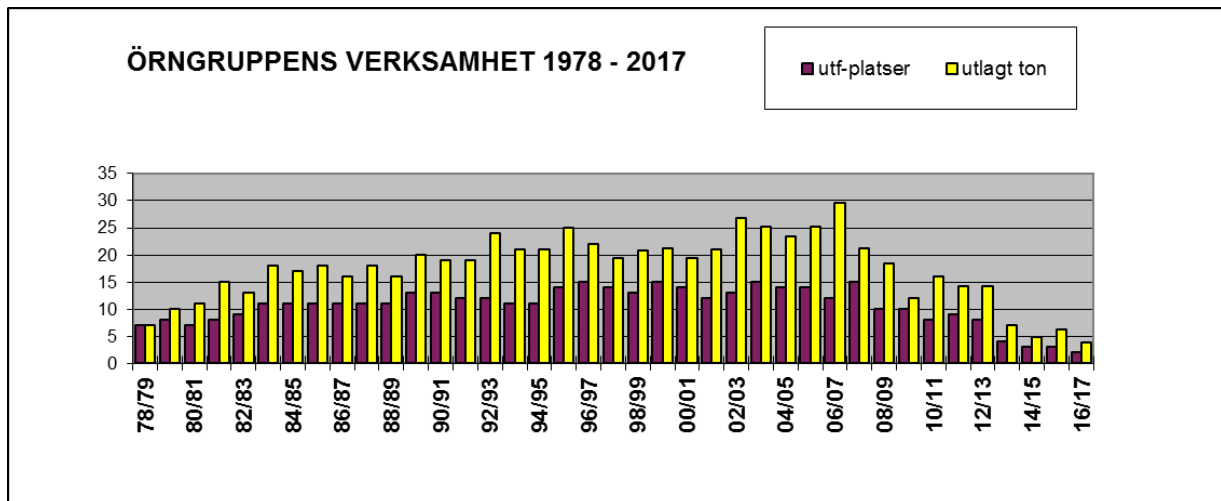
I örngruppen ingår nu som tidigare en kärna bestående av ett litet antal ideellt verksamma medarbetare som var och en är ansvarig för ett geografiskt delområde med ett eller flera havsörnsrevir. Geografiskt täcker gruppen hela X-län (Gästrikland och Hälsingland) samt de delar av Uppland och Västmanland som ligger i Nedre Dalälvs-området och därutöver den anslutande kuststräckan inom Älvkarleby kommun i C-län. Örngruppen har som mål att:

- känna till varje häckande havsörnspar i regionen
- löpande dokumentera ringmärkningsstatus för individerna i paren
- dokumentera häckningsutfall för varje revir och år
- genomföra ringmärkning av alla ungar
- bedriva utfodring med giftfri föda längs kustbandet och vid Nedre Dalälven

VINTERUTFODRINGEN

Säsongtäckande utfodring på åtminstone ett par platser är en angelägen uppgift för gruppen. Med en sådan verksamhet kan man studera sådant som hur andelen ringmärkta örnar förändras. Vidare kan man få indikationer på eventuella nya flyttningmönster sammanhörande med ett gradvis mildare vinterklimat. Identifiering av individer via ringnummer ger gruppen också möjlighet att följa vilka örnar som häckar i närheten av utfodringsplatserna. Den minskande tillgången till lämpligt (och godkänt) foder är dock en allt större utmaning för gruppen. Det minskade utbudet beror bl.a av att man nu på olika sätt mer och mer utnyttjar avfall från slakterier (för t.ex. produktion av hundfoder) och livsmedelindustri (för lönsam export utomlands). Efterfrågan från allt fler kommersiella utfodringar riktade mot björn och örn bidrar också på sitt sätt till en hårdnande konkurrens om tillgängligt material.

Vintern 2016-17 kunde mer kontinuerlig utfodring genomföras på bara två olika platser. Utfodringarna görs vid Nedre Dalälven respektive länets kust med en sammantagen volym som var väsentligt lägre än för 10-20 år sedan (se figur nedan).

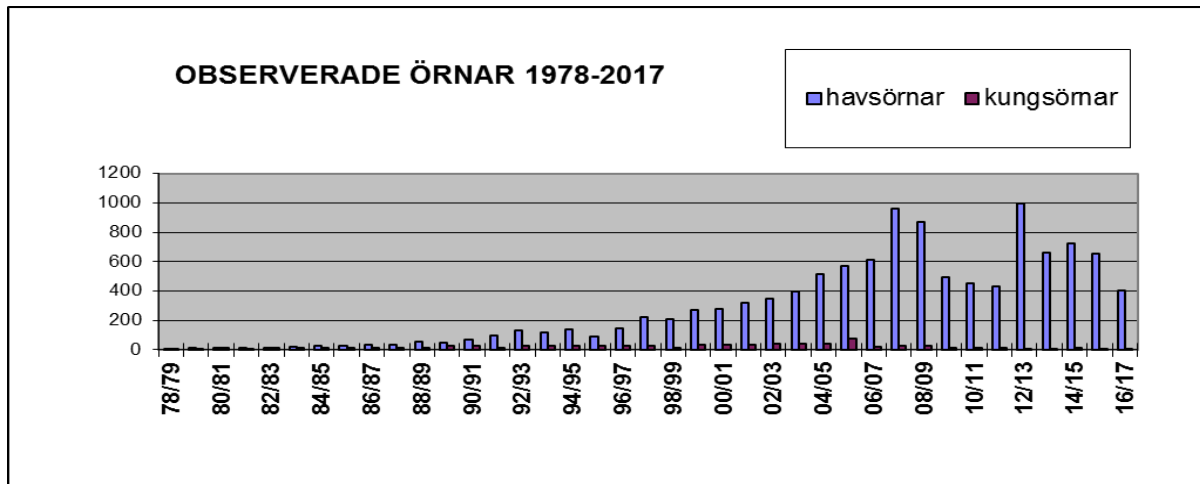
Figur 1. Antal utfodringsplatser och mängd utlagt foder inom GLOF:s örngrupp 1978-2017.

AVLÄSNINGAR AV RINGMÄRKTA ÖRNAR

Totalt har fram till sommaren 2017, när detta skrivs, avlästs ca 2.350 olika ringmärkta havsörnar av gruppen. Antalet observationsdagar från gömsle blev senaste vintern 61, normalt från gryning till skymning. Sammanlagt **identifierades under dessa observationspass 156** olika ringmärkta örnar via avläsning av ringnummer. Andelen adulta örnar bland de avlästa individerna var olika vid de två hårdbevakade utfodringarna. Det handlade om bara 25% gamla vid kusten, mot 42% vid Dalälven. Skillnaden antas bero på den mer frekventa bevakningen vid kuståteln med obsande ungefär varannan dag. Detta gynnar registreringen av mer tillfälliga förbiflyttande örnar som också oftast är yngre individer.

Beräkningen av totalt antal besökande havsörnar (inklusive omärkta) vid de två kontinuerligt drivna utfodringarna landar på 400 individer, betydligt lägre än förra säsongens 656. Andelen märkta skattats till 39%. Kalkylen sker utifrån tekniken att med jämna mellanrum under obsdagen notera på platsen närvarande antal märkta och omärkta. Eftersom mindre än hälften av dagarna bevakats med observatörer i gömsle kan man gissa att ca 500 olika havsörnar utnyttjat gruppens utfodringsverksamhet sistlidna vinter.

Det måste tilläggas att gruppen även försöker dokumentera ringmärkningsstatus för de häckande gamla örnarna i samband med ringmärkningen av boungar. Detta görs genom kikarobservationer och (fr.a.) fotografering av överflygande oroliga föräldrarfåglar.

Figur 2. Antal observerade örnar vid gruppens utfodringsplatser

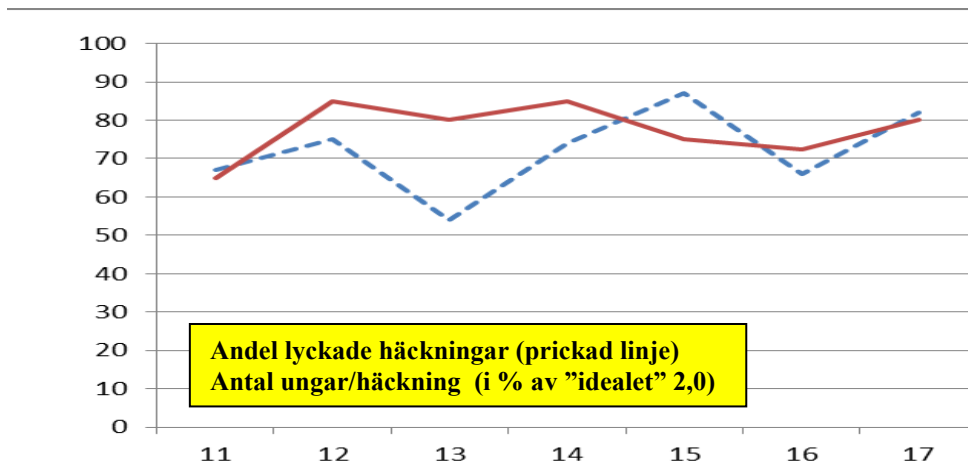
GOD REPRODUKTION VID ÅRETS HÄCKNINGAR

Havsörnspopulationen är fortfarande på våra breddgrader stadd i ökning och nya häckande par etablerar sig. Denna effekt bekräftades ånyo 2017. En del av dessa nya örnar ersätter förstås tidigare individer i gamla kända revir, men det handlar även om helt nya boområden. Under våren-sommaren 2017 undersöktes **62 olika kända havsörnsrevir** inom örngruppens traditionella område (Hälsingland-Gästrikland-Nedre Dalälven samt Älvkarleby kommun). Inom kärnområdet kunde **häckningsförsök konstateras i 45 av reviren** av vilka hela 37 (66%) ledde till lyckade häckningar. I dessa producerade örnarna **59 flygga ungar**, varav **45 kunde ringmärkas**. Våren 2017 användes bara en högerring med individuellt nummer på örnungarna. Därmed tillämpades inte längre det nordeuropeiska färgmärkningsprogram som varit i bruk sedan 1976.

Räknat på häckningarna i kärnområdet utföll alltså **andelen lyckade till höga 82%** (jämfört med fjolårets mycket låga 66% och åren innan dess 87% 2015, 74% 2014, rekorddåliga 54% 2013, 75% 2012, 67% 2011, och 72% 2009). **Antalet ungar per lyckad häckning blev för regionen det nära normala 1,6** (mot 1,45 ifjol, 1,5 år 2015, 1,7 år 2014, 1,6 år 2013, 1,7 år 2012 och bara 1,3 år 2011).

Det stora antalet lyckade häckningar, med uppskattningsvis 59 flygga ungar, fick i år konsekvensen att gruppens ringmärkare inte hann med att besöka alla boplatser med ungar. Antalet märkta boungar blev ändå så högt som 45.

Örngruppens verksamhet 1978-2017

Figur 3. Reproduktionsframgång hos de häckande örnarna 2011-2017

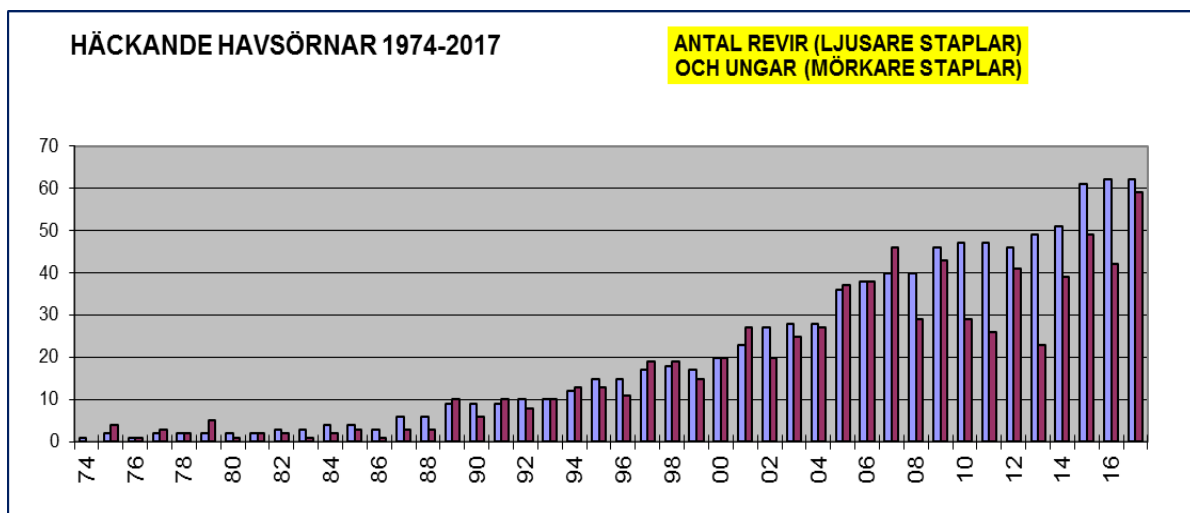

Fig 4. GLOF:s örngrupp. Utvecklingen när det gäller kända revir av havsörn och antal producerade ungar åren 1974-2017.

ÖRNGRUPPEN RAPPORTERAR 5x5-KMRUTOR MED HÄCKANDE HAVSÖRNAR

Ett önskemål som länsstyrelsen formulerat till örngruppen är att få ta del av geodata om kända förekomster av havsörn i länet. Dessa data är till nytta vid hantering av tillståndsgivning av olika slag. Data levereras av gruppen som mittpunktskoordinater för de 5x5-km-rutor där gruppen känner till aktuella häckande par. Länsstyrelsen får materialet årsvis och kan förse de egna handläggarna med dessa uppgifter. Tanken är att om ett exploateringsföretag skulle beröra en markerad örn-ruta kan exploitören eller länsstyrelsen inhämta vidare detaljinformation från respektive angiven reviransvarig person inom gruppen för just den aktuella rutan. Det bör noteras att systemet med dessa "heta 5x5km-rutor" inte kommer till användning när det gäller skogsbruksåtgärder. Sålunda görs idag ingen matchning mella rutorna och till Skogsstyrelsen inkomna avveklingsanmälningar.

TACK

Eftersom möjligheterna att få tag i slakteriavfall minskat påtagligt sedan många år är tillgången på lokalt foder allt viktigare för vår vinterutfodring. Det handlar idag mycket om tillvaratagna tågdödade älgar, bildödade rådjur och fiskrens. Den ökade andelen lokala råvaror har förkortat råvaruresorna avsevärt. Denna säsong blev körsträckan med släpvagn betydligt kortare än i fjol, 152 mil. Sedan 2014 finns, som ovan nämnts, en mer formell överenskommelse om samarbetet med länsstyrelsen. Örngruppen är mycket tacksam för den erbjudna bidragsmöjligheten inom detta samarbete.

Under några vintrar de senaste åren har gruppen varit mycket hjälpt av tillmötesgående från markägare med service i form av plogning av vissa skogsvägar. Ett stort tack i första hand till STORA Skog för detta stöd. När det gäller försörjningen med råvaror tackar vi för ett väl fungerande samarbete med SLU och Furuviksparken.

Även vid utfodringsplatser kan lokala häckande fåglar identifieras som i detta fall hanen A150 i par med sin omärkta hona. Exakt hemmahörighet till aktuellt revir / boplats kan dock inte alltid vara helt given, annat än vara belägen inom matplatsens närhet. Foto: Bosse Forsling